



איגוד ההומניזם הישראלי
Israeli Humanism Association

www.humanism.org.il

הומניזם בקצרה

אנא אל תזרקו לפח את החוברת, אלא תנו אותה לאנשים אחרים
ושילחו את הקישור הזה לחבריכם: www.humanism.org.il/booklet

תודה על שיתוף הפעולה! 😊

כתיבה ועריכה:

איגוד ההומניזם הישראלי

יולי 2015

מהו הומניזם?

הומניזם הוא השקפת עולם מקיפה ומערכת ערכים לחברה מתקדמת. ההומניזם שואף לספק את הצרכים הגשמיים והנפשיים (רווחה ואושר) של כלל בני האדם. הומניסטים מאמינים שלאנושות יש יכולת להתקדם לעבר שאיפותיה הנעלות ביותר.

במהלך השנים נכתבו מספר הצהרות על השקפת העולם ההומניסטית. יש ביניהן הבדלים מסויימים, אך גם מכנה משותף נרחב. חוברת זו מפרטת בקצרה את עיקרי השקפת העולם ההומניסטית.

מהו איגוד ההומניזם הישראלי?

איגוד ההומניזם הישראלי הוקם, בדומה לאירגונים דומים בחו"ל, כדי להפיץ בציבור את השקפת העולם ההומניסטית. אנחנו מפתחים את העקרונות ההומניסטיים, מתאימים אותם לחברה הישראלית, ופועלים לקדם אותם כדי להוביל את החברה להיות יותר מתקדמת, נאורה, הוגנת, צודקת, ומונחית היגיון, אכפתיות, חמלה, וידע מדעי. אנו יוזמים פרויקטים תוך שיתוף פעולה עם אירגונים בארץ ובעולם.

הומניזם בעולם

להומניזם יש מסורת ארוכה עם שורשים לפני כ-2500 שנה ביוון העתיקה ובמסורות במזרח. הומניזם מודרני החל במאות 16 - 18 באירופה, עם המהפכה המדעית, עידן הנאורות, והמהפכה הצרפתית והאמריקאית, כשהוגי דעות החלו לפתח בהרחבה את ערכי החשיבה הרציונלית, השיטה המדעית, וזכויות האדם כגון הזכות לחירות, חופש הביטוי, חופש דת, שוויון בפני החוק, ודמוקרטיה.

קיימים אירגונים רבים בעולם שמטרתם לפתח ולהפיץ את השקפת העולם ההומניסטית, כגון: האגודה ההומניסטית האמריקאית, האגודה ההומניסטית הבריטית, המועצה להומניזם חילוני, האיגוד האתי האמריקאי, הפדרציה ההומניסטית האירופאית, ורבים אחרים.

אירגון-הגג העולמי של ההומניזם הוא האיגוד ההומניסטי והאתי הבינלאומי (IHEU). באירגון זה חברים אירגונים מעשרות מדינות, ויש לו נציגים בוועדות של האו"ם ובגופים בינלאומיים נוספים. האסיפה הכללית של האירגון, בה משתתפים נציגים מכל האירגונים החברים, מתכנסת אחת לשנה, ועורכת קונגרס עולמי אחת לשלוש שנים.

הומניזם בישראל

הגיע הזמן שיהיה לנו אירגון הומניסטי בישראל, בדומה לאירגונים דומים בחו"ל. אמנם ישנם אירגונים הפועלים בארץ לאור חלק מערכי ההומניזם, כגון אירגונים לקידום החינוך המדעי-טכנולוגי, להפרדת המדינה מהדת, לצימצום אפליה כנגד נשים, להט"בים, וגזענות, לקידום זכויות אדם, ממשל תקין, איכות הסביבה ועוד. אולם איגוד ההומניזם הישראלי הוא הארגון הראשון שהוקם במטרה לקדם ברמה התודעתית את תפיסת העולם, העקרונות, והערכים ההומניסטיים **כמכלול שלם**.

מטרת האירגון לחזק את התנועה ההומניסטית בישראל, להפיץ את ערכיה בקרב כלל הציבור, ולשתף פעולה עם גורמים נוספים בארץ ובעולם לקידום מטרות נאצלות אלה. יש לכך חשיבות גדולה, כי המצב הנוכחי רחוק מלהיות מספק מבחינת קיום הערכים ההומניסטיים בחברה ובמדינה שלנו (וכן בעולם): לצערנו עדיין רווחות תופעות של אלימות פיסית ומילולית, חוסר הוגנות, שחיתות, הפרת זכויות אדם, אפליה, כפייה דתית, ועוד.

חזון

החזון של ההומניזם לעולם הוא אידיאל תאורטי, לא בהכרח פרקטי, אבל הוא כן נותן לנו כיוון שאפשר לשאוף ולהתקדם אליו. החזון ההומניסטי הוא לעולם כזה:

- **עולם של שלום** - ללא אלימות ומלחמות
- **עולם של הוגנות** - ללא דיכוי, עריצות, אפליה, וניצול, אלא יושר, כבוד הדדי, אכפתיות
- **עולם של בריאות** - ללא רעב ועם כמה שפחות חולי
- **עולם בר-קיימא** - בשילוב נכון של החברה האנושית עם המערכת האקולוגית
- **עולם של אושר** - עם אנשים שמחים ומאושרים
- **עולם של הגשמה** - בו אנשים מגשימים את כשרונותיהם למימוש עצמי ולנתינה לעולם
- **עולם של קידמה** - בו יש שיגשוג של חשיבה רציונלית, מדע, טכנולוגיה, אמנות ותרבות

היחס לזולת

מוסר

להיות הומניסט משמעו: לנסות להתנהג בצורה ראויה ונאותה כלפי עצמך וכלפי אחרים, לא בגלל ציפיה לשכר ועונש, אלא כי זה הדבר הנכון, הטוב, והמוסרי לעשות. מוסר הוא חלק בלתי נפרד מהטבע האנושי ומבוסס על אכפתיות, חמלה, וניסיון להבין את הזולת. המוסר ההומניסטי קיים למען רווחתם של כל בני האדם, ומבוסס על בחינה הגיונית ואמפירית של עקרונות וערכים. כיוון שאף אדם אינו רוצה שיפגעו בו או יגבילו את חירותו, כך כל אדם יכול להבין שאסור לו לפגוע בזולת או להגביל את חירותו.

איך קובעים מהו טוב ורע?

ההומניסטים אינם מסתמכים על אנשי דת שמתיימרים לדעת מהו טוב ורע על סמך פרשנויות לטקסטים עתיקים. במקום זאת, ההומניסטים חושבים באופן עצמאי ושואפים להעמיק בשאלה - מה עשויה להיות הדרך הטובה ביותר לפעול, מתוך רצון טוב ואחריות חברתית.

הגישה ההומניסטית אומרת שעלינו להיות תמיד אמפתיים ולחשוב על ההשפעות של בחירותינו על האושר והסבל של האנשים (ולפעמים בעלי-החיים) הנוגעים בדבר. המוסר מורה לנו לא להיות אנוכיים לחלוטין, אלא לכבד את זכויותיהם ורצונותיהם של המעורבים בדבר, להשתדל לנהוג באדיבות ובהתחשבות כלפי הזולת, ולחפש את האפשרות שתגרום לנזק הקטן ביותר. עלינו לשקול בזירות את המצב המסויים בו אנו נמצאים ואת ההשלכות של פעולותינו, ולא לנהוג באופן אוטומטי על פי חוק או ציווי או נורמה. צורת חשיבה זו מבוססת על היגיון, ניסיון, אמפתיה וכבוד לזולת, ולא על מסורת או היעדרות לסמכות. זה אולי נשמע קשה, אך למרבה המזל רובינו עושים זאת רוב הזמן באופן טבעי למדי.

מהו מקור המוסר?

מוסר אינו דבר שמגיע מחוץ לבני-האדם ונקבע על-ידי כוח חיצוני כלשהו, אלא הוא התפתח כחלק מתהליך האבולוציה של בני האדם כמין ביולוגי וכחברה. כשאנו מתבוננים בקרובי המשפחה הקרובים

אלינו ביותר בעולם בעלי-החיים, אנו רואים את אותן נטיות בסיסיות שאנו מזהים בעצמינו: הבעת חיבה, שיתוף פעולה, והתנהגויות הדרושות על-מנת לחיות ולשגשג בקבוצה. היצרים החברתיים שלנו יוצרים את הבסיס למוסר והם חלק טבעי מהאנושות.

הניסיון הארוך לאורך עשרות אלפי שנים של בני אדם החיים בקהילות פיתח ועידן את המוסר שלנו, ואנו כולנו היורשים ברי-המזל של עבודה קשה זו. כמובן שיש עדיין אנשים רבים שגורמים נזק או עושים החלטות רעות, וזאת מתוך בורות. רעיונות של חירות, צדק, אושר, שוויון, הוגנות וכל שאר הערכים שלפיהם אנו עשויים לחיות באופן מוסרי הם המצאות אנושיות, ואנו יכולים להיות גאים בכך בעוד אנו שואפים לחיות תוך הגשמתם.

הדדיות

כל אדם רוצה להימנע מכאב ומסבל, ואינו רוצה שיתייחסו אליו באופן פוגעני, משפיל או מפלה לרעה, שגורם לו לסבול. כל אדם גם יכול להכיר בכך שכל האנשים האחרים הם בני אדם כמותו, וגם הם רוצים להימנע מסבל, ורוצים יחס הוגן ולא פוגעני כלפיהם. לכן, על פי ההיגיון הפשוט של עיקרון ההדדיות, על כל אדם להתייחס לאחרים בצורה חיובית ומכבדת, ולהימנע מלעשות להם דברים בכפייה ובניגוד לרצונם.

אפילו ילדים קטנים מבינים את העיקרון הזה באופן אינטואיטיבי. לדוגמה, אם ילד אחד מרביץ לילד אחר, והוריו גוערים בו ואומרים לו "זה לא בסדר שהרבצת לו – **תחשוב איך אתה היית מרגיש אם היו מתנהגים אליך ככה**", או: "אתה היית רוצה שיתנהגו אליך ככה? לא? אז למה אתה מתנהג ככה לאחרים?", "הילד מבין מיד את הטיעון. הוא לעולם לא מצטדק בתגובה כגון "נכון, אמנם אני לא רוצה שירביצו לי ככה, אבל לי מותר להרביץ לאחרים", כי הוא מבין שאם לו מותר, אין שום דבר שימנע מאחרים לחשוב שגם להם מותר לפגוע בו. אם הוא מביא צידוק למעשיו, זו תמיד תהיה טענה של התגוננות או הדדיות: הוא פגע בילד האחר בתגובה לכך שהילד האחר פגע בו קודם לכן או ניסה לפגוע בו.

אם אדם מסרב לכבד את עיקרון ההדדיות, ומתייחס לזולת באופן שלילי או פוגעני, שלא יתפלא אם יקבל בתגובה יחס שלילי מאחרים, וגם לא יהיה לו צידוק לבוא בטענות על כך. "**יחס גורר יחס**".

התפיסה הזו קשורה לכלל המוסרי הבסיסי ביותר, שמופיע בוריאציה כלשהי בכל התרבויות, ונקרא **כלל הזהב**. הכלל אומר: התייחס לאחרים כפי שאתה רוצה שיתייחסו אליך ("יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", "ואהבת לרעך כמוך"). גירסה דומה היא כלל הכסף: מה ששנא עליך אל תעשה לחברך. הניסוחים האלה אינם מדויקים מספיק, כי אם אני אוהב יחס מסויים כלפיי זה עדיין לא אומר שמישהו אחר יאהב אם אתייחס אליו כך. הנה ניסוח מדויק יותר:

- **אל תעשה לאחרים מה ששנא עליהם** (כי אחרת, גם הם יעשו לך מה ששנא עליך).
- **התייחס לאחרים בכבוד** (כי אחרת, גם הם לא יתייחסו אליך בכבוד).

הוגנות

עיקרון ההדדיות כולל בתוכו גם התנהגות הוגנת כלפי אחרים. **ברמה האישית** זה אומר התנהגות ביושר ובצדק בעסקים ובכלל, ולא לנסות לתחמן ולרמות ולהונות את הזולת או לא לשלם בזמן. **ברמה החברתית** זה אומר התייחסות נאותה ושוויונית לכולם, ללא אפליה על רקע מין, גזע, לאום וכיו"ב (ראו סעיף "אוניברסליות" למטה). **ברמת הממשל** זה אומר התנהלות על פי כללי מנהל תקין וטוהר מידות, ללא שחיתות או טובות הנאה למקורבים (ראו פרק "ממשל" למטה).

שוויון

הוגנות מתבטאת בין היתר בערך השוויון. חשוב להדגיש כאן בהדגשה גדולה, שאין הכוונה להפוך את כל בני האדם להיות זהים, כיוון שבני האדם שונים זה מזה, ולייחודיות ולאינדיבידואליזם של כל אדם יש חשיבות מרכזית. בשוויון כאן גם אין הכוונה לכפות שוויון חומרי ע"י לקיחה בכפייה מן העשירים כדי לתת לעניים (כפי שנעשה בבריה"מ, בניגוד לערך החירות). אלא הכוונה כאן בשוויון היא שוויון בפני החוק, ושוויון זכויות וחובות. כמו כן, יש שאיפה לחתור לאידאל של חברה בה יש שוויון הזדמנויות, כדי שכל אחד יוכל לממש את הפוטנציאל שלו. כלומר הכוונה בשוויון היא יחס חברתי הוגן ששווה כלפי כולם.

אוניברסליות

הומניזם מתייחס לכל בני האדם כבעלי ערך וכבוד, ללא הבדל אתניות, גזע, לאום, דת, מין, נטייה מינית, גיל, או מעמד, ואנו שואפים להתעלות מעל נאמנויות מגבילות המבוססות על הבדלים אלה. אנו חותרים לפעול יחד למען טובת האנושות כולה וכנגד גזענות, סקסיזם, הומופוביה, חוסר סובלנות ואפליה - בעזרת חינוך, פרוייקטים של תרבות, פעילות לשינוי חקיקה, פעילות משפטית, ופרוייקטים נוספים.

פלורליזם

פלורליזם הוא עיקרון מרכזי בחברה ליברלית, של הכרה בלגיטימיות של ריבוי תפיסות ואורחות חיים, והתייחסות בסובלנות גם אל השונות מאיתנו.. פלורליזם מאפשר לדעות שונות, תרבויות שונות ותפיסות שונות להיחשף ולהתקיים, ובכך להעשיר ולגוון את המטען התרבותי של החברה.

על בסיס כבוד האדם וחירות האדם (ראו פרק "חירות" למטה), כל אדם לבדו בוחר את תפיסת הטוב עבורו, וזה לא נכפה עליו מתוך נורמות חברתיות. רק היחיד לבדו יכול לתת עבור עצמו תוקף לתפיסת העולם שלו, לאמץ אותה ולחיות לפיה, וגם לשנות את דעתו, וזה כולל גם את הזכות לטעות.

עם זאת, פלורליזם אין משמעו תמיכה בכל תפיסת עולם ודרך חיים ללא כל מגבלות - חופש אין משמעו הפקרות. חופש הבחירה של היחיד נגמר כשהוא פוגע בחופש הבחירה של מישהו אחר. מכיוון שהפלורליזם מבוסס על שוויון זכויות לכולם הרי ברור שהוא מתנגד לדרך חיים שפוגעת בזכויות הזולת.

התנהגות תרבותית

יישוב סיכסוכים בין שני צדדים עליו להתבצע לא באלימות אלא דרך רצון הדדי למציאת פתרון בדרכי שלום, באמצעות אמנות המשא-ומתן. מתוך אכפתיות וכבוד לזולת, אנו דוגלים בדרך-ארץ, התנהגות מכבדת, אדיבה, מנומסת, תרבותית וסובלנית, ודיון תרבותי ופרודוקטיבי ללא התלהמות, כעסים, ליגלוג או השמצות.

היחס לאלימות ולמלחמה

הומניסטים חותרים לעולם של דאגה ואכפתיות הדדית, חף מאכזריות והשלכותיה, בו חילוקי דעות נפתרים במשא-ומתן, בשיתוף פעולה וללא שימוש באלימות. מלחמות הן נוראיות, וגורמות לאנשים רבים לאבד את חייהם או אנשים היקרים להם, להפוך לנכים, ולהפוך לפליטים. כל מאמץ צריך להיות מושקע כדי להימנע ממלחמות ומהסלמה המובילה למלחמה, ולטפח יחסים של שלום ושיתוף פעולה בין כל האנשים והמדינות.

יחד עם זאת, הומניזם אינו דוגל בפציפיזם מוחלט. אירועי ההיסטוריה, כגון השתלטות הנאצים על גרמניה, הוכיחו שעל הכוחות ההומניסטיים להתאחד ולהילחם כנגד הטירוף של קנאים גזענים,

הומופובים, מהזן האכזר והשפל ביותר המאיימים להכחיד חלקים נרחבים של האנושות, ולשעבד את היתר. הומוניסטים אינם יכולים לשבת באפס מעשה כאשר כוחות אנטי-הומוניסטיים צוברים כח ומאיימים על שלום העולם. עלינו תמיד לעמוד על המשמר כדי להבטיח את קיום החירות וערכי ההומניזם.

היחס לדתיים

הומניזם הוא השקפת עולם ערכית שאינה מבוססת על דת. על פי ההומניזם, מוסר אינו נובע מציווי האל, אלא ממצפון אנושי ומעקרונות היגיון, מוסר וצדק, המשותפים לכל בני האדם. רוב ההומניסטים שייכים לזרם ההומניזם החילוני, אולם הומניזם אינו אידאולוגיה אנטי-דתית, והומוניסטים מכבדים כל אדם באשר הוא אדם, ובכלל זה דתיים ואנשים מאמינים, כל עוד הם מקבלים את העקרונות הבסיסיים של חירות הפרט, "חיה ותן לחיות", כבוד האדם ללא אפליה על רקע גזע או מין, ושאר העקרונות ההומניסטיים, ואנו מעוניינים לשתף איתם פעולה כדי לקדם חברה הוגנת ורציונלית לטובת כולם.

חירות וזכויות אדם

חירות

כל האנשים נולדים במעמד זהה, כתינוקות אנושיים חופשיים. אין לאף אחד זכות לפגוע בחירות הזו באופן שרירותי - כל אדם חופשי ורשאי לחשוב ולעשות כפי רצונו, ולאחרים אין זכות להתערב במעשיו, כל עוד מעשיו אינם מונעים מאחרים, במישרין או בעקיפין, לממש את חירותם וזכויותיהם. כל אדם מהווה "מטרה" בפני עצמו, ואין לראות אדם כאמצעי עליו אחרים רשאים לכפות את מטרותיהם.

איזון בין היחיד לחברה

הומניזם מכיר בכך שכל אדם הוא ייחודי ויש בו דברים ששונים משאר האנשים. כל יחיד מתייחד מזולתו בהשקפותיו, רצונותיו, שאיפותיו ונקודת מבטו על העולם. וכל אדם הוא ריבון על חייו והסמכות היחידה על חייו שלו. הזכויות מתקיימת באופן שוויוני ביחס לכולם, ולכן אין לגיטימיות לפרט לפגוע בחירות ובזכויות של זולתו. הומניזם גם מתנגד לטיעונים בעד "טובת הכלל" שבשם שילטון עריץ או המון מתלהם יכולים לרמוס את זכויות וחירויות הפרט - טובת הכלל צריכה להיתרגם לטובת הפרטים.

יחד עם התפיסה האינדיבידואליסטית הזו, ההומניזם מכיר גם בחשיבות של השתייכות הפרט לקבוצה או קהילה, כי זוהי דרך מרכזית להתפתחות למען הפרט עצמו. ההומניזם טוען שחירות אישית חייבת להיות משולבת גם עם אחריות חברתית וולנטארית (ראו סעיף "אכפתיות" למטה). וההומניזם גם מכיר בקיומן של עוולות חברתיות שדורשות תיקון כגון אפליה שיטתית כנגד קבוצות מסוימות.

זכויות האדם

לכל אדם, מעצם היותו אינדיבידואל עצמאי, בעל תבונה ומצפון, ויכולת לקחת אחריות על מעשיו, יש ערך וכבוד, וקיימות לו זכויות יסוד טבעיות. זכויות אלה קיימות באופן שווה לכל אדם, ללא יוצא מהכלל, ללא תלות במין, גיל, גזע, צבע, שפה, דת, דעה, לאום, מוצא, רכוש, מקום מגורים, או מעמד אחר. זכויות אלה אינן ניתנות להפקעה ואינן תלויות בשרירות ליבו של השילטון או של רצון החברה. הזכויות מבטאות את היחס ההוגן שאנשים יכולים לצפות לקבל מזולתם בחברה המבוססת על הוגנות הדדית.

חיוני לחנך ולהנחיל ידע והערכה של זכויות וחירויות אלה בתרבות ובחברה, כדי להוביל לאיכות חיים טובה יותר בחברה חופשית והוגנת. חיוני לעגן הכרה ויישום אפקטיביים של זכויות האדם ולעגן הגנה עליהם בחוקי המדינה ובמוסדות אכיפתם בכל המדינות.

להלן רשימה של זכויות וחירויות האדם העיקריות:¹

- **הזכות לחיים, לשלמות הגוף, ולביטחון פיסי:** הזכות שלא להיות קורבן לפגיעה גופנית, התעללות, עינויים, עונש או יחס אכזריים או משפילים; הזכות לחיים ללא פחד והשפלה הנגרמים על ידי אדם או השילטון.
- **חופש מעבדות ומשיעבוד:** עבדות, מסחר בעבדים, וסחר בבני-אדם (למטרות עבודה או זנות) אינם מוסריים.
- **חופש התנועה:** הזכות לנוע כרצוננו ולא להיות כלואים.
- **חופש המחשבה וחופש המצפון:** הזכות להחזיק בכל מחשבה, דעה או אמונה, ולגבש דעות ללא כפייה.
- **חופש הדת וחופש מדת:** הזכות לבחור ולקיים או להמיר דת, או לא לקיים שום דת, ללא כפייה.
- **חופש הביטוי:** הזכות להביע בפומבי מחשבות, דעות, אמונות, לכתוב ולפרסם אותן, ולקבל מידע בנוגע להן. החופש כולל את **חופש הפירסום והעיתונות** ללא צנזורה מהשילטון, ואת **חופש ההתאספות וההפגנה**.
- **חופש ההתאגדות:** החופש של כל אדם להקים אירגון, להצטרף לארגון, ולעזוב אותו.
- **חופש העיסוק:** הזכות של כל אדם לעסוק בכל עיסוק, מקצוע, ומסחר שיחפוץ בו (כל עוד אינו פוגע בזכויותיהם של אחרים).
- **זכות הקניין:** זכות בעלות על נכס (פיסי או רוחני). אסור לקחת רכוש של הזולת או להיכנס לביתו של אדם ללא רשותו, אלא אם הוא משתמש ברכושו כדי לפגוע באחרים.
- **הזכות לפרטיות:** לכל אדם זכות למרחב פרטי, כי כל אדם זקוק לפרטיות על מנת לפתח ולממש את האוטונומיה שלו כפרט, ללא חדירה לחייו בניגוד לרצונו.
- **חופש הקשר והמיניות:** לכל אדם בגיר זכות לקשר רומנטי או מיני עם אנשים אחרים, כולל מאותו המין, וכולל מגזע/עם/אתניות/דת/אחרים, ואין למנוע ממנו בחירה כזו, כל עוד היחסים נעשים בהסכמה מלאה של שני הצדדים. אין להפלות אנשים בגלל נטייתם המינית או בחירתם בבני זוג.

מקור זכויות האדם

הרעיון של חירות האדם וזכויות טבעיות מקורו בעיקר בדיונים פילוסופיים ותרבותיים במהלך תקופת הנאורות (מאות 17 - 18 באירופה), שהובילו למהפכה האמריקאית (1776) ולמהפכה הצרפתית (1789) ולהתפתחויות נוספות מאוחר יותר (כגון ביטול העבדות בארה"ב במאה ה-19 ומתן זכות בחירה לנשים במאה ה-20). הזכויות עוגנו במספר הצהרות מפורסמות כגון מגילת הזכויות של ארצות הברית (1789), הצהרת זכויות האדם והאזרח (צרפת, 1789), וההכרזה האוניברסלית על זכויות האדם באו"ם (1948), שמוזכרת גם במגילת העצמאות של מדינת ישראל (1948). במהלך השנים נחתמו באו"ם אמנות נוספות כגון אמנה בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית (1965), אמנה בינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (1966), אמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתה (1979), ועוד, ובישראל נחקק חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (1992). גם ההצהרות של האגודה ההומניסטית האמריקאית (1933, 1973, 2003) ושל האיגוד ההומניסטי והאתי הבינלאומי (1952, 2002) מתייחסות לזכויות האדם.

¹ הערה: החירויות והזכויות המוזכרות כאן מתייחסות לאי-הגבלת החירות של אנשים. יש הטוענים גם כי בנוסף לכך, יש לבני אדם זכויות סוציאליות כגון הזכות למזון, לעבודה, טיפול רפואי, ועוד, אך אין תמימות דעים בנוגע לרעיונות אלה בקרב התומכים בזכויות האדם, ולכן לא הכללנו אותן כאן.

אחת ההצהרות החשובות ביותר – ההכרזה האוניברסלית על זכויות האדם באו"ם ב-1948, מכוננת את כבוד האדם כערך מוחלט ואוניברסלי, המחייב תמיד, בכל מקום, ללא יוצא מן הכלל. בשום מקום או זמן אסור, ואי אפשר, לגזול משום אדם בשל שום סיבה את השתייכותו למשפחת האדם ואת ערכו וכבודו.

ההצהרה נוסחה על רקע השואה, בה הנאצים ניסו לשלול מאנשים את אנושיותם ושייכותם למשפחת האדם, ולכן גם את זכויות האדם הבסיסיות ביותר שלהם. יהודים, צוענים, אנשים בעלי מוגבלויות גופניות או נפשיות, הומוסקסואלים ולסביות, קומוניסטים ואחרים הוגדרו על ידי הנאצים כ"לא אנושיים", ולכן כמי שניתן להשתמש בהם כחומר גלם, לשלול מהם את כל זכויותיהם, ואף להשמידם.

הקביעה שכבוד האדם הוא ערך מוחלט ואוניברסלי, אשר חל באותה מידה בדיוק על כל בני האדם באשר הם, תמיד וללא סייג, היא תגובת נגד של העולם שלחם בנאציזם וניצח אותו, ובחר לקבוע כערך עליון בדיוק את הערך שעליו קראו הנאצים תיגר.

הגנה עצמית והגבלת חירות

הומניזם אמנם דוגל בסובלנות כלפי הזולת, אך רק כאשר הזולת מוכן לקבל על עצמו את כללי המשחק ההומניסטי של כבוד הדדי. אם אדם פועל בניגוד לערכים ההומניסטיים ופוגע בזכויות והחרויות של אדם אחר, לאחר יש זכות להגנה עצמית מפני התקיפה הלא מוצדקת. לפיכך, אדם התוקף מיוזמתו ובכוונה אדם אחר מוותר על זכותו להגנה תחת עיקרון ההדדיות ואף על חלק מזכויות האדם שלו, ומותר לנתקף לעשות כל מה שנחוץ כדי להתגונן, כולל הגבלת חירותו של התוקף, כל עוד הדבר נעשה במידה סבירה כדי להתגונן בפני התקיפה. חשוב להבהיר: הומניזם אינו תומך בעמדה פאסיבית אל מול אנשים שפועלים כנגד העקרונות ההומניסטיים תוך ניצול ציני של החופש שהחברה ההומניסטית מעניקה להם.

ממשל

ממשל למען האזרחים

מנגנוני השלטון אמורים להיות כלי בידי כל האזרחים כדי לנהל את ענייניהם באופן שנותן השפעה ישירה והוגנת לכל אחד למען שיפור חיי האזרחים ומימוש זכויות-האדם שלהם. לכל אזרח מעל גיל הנקבע בחוק זכות לבחור בבחירות הוגנות וחשאיות למוסדות הממשל וזכות ולהתמודד בבחירות למוסדות הממשל. האזרחים הם הריבון, והממשל אמור להיות כפוף אליהם.

הומניזם דוחה כל צורת שלטון שפועל כדיקטטורה, עריצות, סמכותנות, השלטת טרור, פאשיזם, שלטון ריכוזי או קולקטיביסטי "לטובת הכלל". סמכויות השלטון אמורות להיות מפוצלות לרשויות נפרדות ועצמאיות (ככל הניתן) המאזנות ובולמות זו את זו: הרשות המחוקקת, המבצעת, השופטת, והמבקרת, כדי למנוע הצטברות כח רב מדי בידי גורם יחיד.

ממשל תקין

נציגי השלטון ופקידיו הם נבחרים ציבור שנבחרו לתפקידם כדי לשרת את הציבור ולא כדי לדאוג לטובות הנאה לעצמם, לחבריהם, או לבעלי-הון שתומכים בהם. הומניזם מתנגד לשחיתות, ותומך בהתנהלות הממשל על-פי כללי מנהל תקין, ובשקיפות מלאה.

שילטון ליברלי

אזרחי המדינה זכאים לקבל יחס שוויוני והוגן מהממשל, ללא אפליה לטובה של מקורבים לשילטון או קבוצות לחץ, וללא אפליה לרעה על רקע גזעני, דתי, השקפה פוליטית וכו'. החלטות במנגנון דמוקרטי אמנם נקבעות על פי הצבעת הרוב, אך אפילו לרוב אין זכות לפגוע בזכויות-האדם וזכויות-האזרח של אנשים השייכים לקבוצות המיעוט, ועל הזכויות להיות מעוגנות בחוקה. אדם שנמצא בהליך העמדה לדין זכאי למשפט הוגן, הזכות לדעת במה הואשם ומה זכויותיו, וחפות מפשע כל עוד לא הוכחה אשמתו.

הפרדת הדת מהמדינה

זהו עיקרון שקובע כי מוסדות הממשל אמורים להיות נפרדים לחלוטין ממוסדות דתיים ומתמיכה או התערבות בענייני דת. זהו עיקרון יסוד של ההומניזם, עוד מימי עידן הנאורות, והוא מוצדק כדי לאפשר את מימוש עקרונות חירות האדם, הזכות לחופש דת ולחופש מדת, איסור על אפליה מטעמי דת, ועיקרון "חיה ותן לחיות".

ניטראליות פוליטית של ההומניזם

אין תמימות דעים בקרב הומניסטים באשר לשאלות פוליטיות על ציר "ימין" מול "שמאל" בקשת הפוליטית בסוגיות מדיניות, כלכליות, ואחרות. לכן, לאיגוד ההומניזם לא תהיה עמדה רשמית של תמיכה במפלגה פוליטית כלשהי. המשותף לכל ההומניסטים הוא אכפתיות לזולת והשאיפה לעולם טוב יותר ולחברה הוגנת. הכרעה בחילוקי דעות באשר לדרכים הטובות ביותר כדי להשיג מטרות אלו אמורה להתבסס לא על ספקולציות או אידאולוגיות אלא על מחקרים מדעיים ועל ניסויים אמפיריים.

ידע

חתימה לאמת

התכונות הנחוצות כדי להתקרב להבנה נכונה של המציאות הן: **ענוה** - הנכונות לומר "אינני יודע" במקום לאמץ אמונות ללא בסיס מוצק ו**הנכונות להודות בטעות** במקום להיצמד לטעויות בגלל אגו; **חשיבה עצמאית וביקורתית** ולא קבלת טענות דוגמאטיות מדמויות סמכות; **הטלת ספק** בטענות שטרם נבדקו או טרם גובו בהוכחות ובראיות מוצקות; **דיוק ובהירות** בניסוח טענות כדי למנוע בילבול וויכוחי סרק; **עידכון ידע** בתהליך מתמשך על סמך עדויות ותגליות חדשות; **היגיון** - חשיבה רציונלית, מושכלת ותקפה לוגית, כדי להימנע מטעויות חשיבה ושגיאות שנפוצות בחשיבה האנושית; ו**יסודיות וזהירות** כדי להימנע מקפיצה מהירה מדי למסקנות על סמך מידע מועט או על סמך אינטואיציות שגויות.

השיטה המדעית

הדרך הטובה ביותר הידועה לאנושות להשגת **ידע מהימן על המציאות** היא השיטה המדעית: מחקר המבוסס על תצפיות וראיות אמפיריות, ניסויים ברי שיכפול, בדיקת עמיתים, חשיבה הגיונית, וכלים מתמטיים. זו **שיטה החותרת לאובייקטיביות**, ועוזרת לנו להבחין בין הדברים כפי שהם בפועל לבין אשליות ומשאלות. היא מעודדת חשיבה עצמאית והטלת ספק, וקוראת לכל האנשים לחקור, לחשוב ולהשתכנע בעצמם.

מדע לטובת האנושות

השיטה המדעית היא שאיפשרה את המהפכות החיוביות בתעשייה, בטכנולוגיה, ברפואה, ובמידע, אשר שיפרו את חיינו לבלי הכר, ואיפשרו לאנושות לפתור בעיות ולהתפתח מעבר לחיי שרידות, רעב, מחלות, ובורות. אנו נמשכים ולא נרתעים ממה שעדיין מחוץ לידיעתנו, מתלהבים מהתגליות המדעיות שהאנושות תגלה בעתיד, ופועלים להנחלת השכלה מדעית-טכנולוגית לכל. עלינו להשתמש במדע באופן יצירתי וחיובי ולא הרסני. יישום המדע והטכנולוגיה חייב להיות מונחה בידי ערכי האנושיות והמוסר, כדי לספק לנו אמצעים לפתרון בעיות רווחה אנושית.

חינוך והשכלה

הומניזם תומך בחינוך חופשי משטיפת-מוח, המעודד הטלת ספק וחשיבה עצמאית וביקורתית. השכלה היא ערך יסודי: היא חיונית להתפתחות האדם והאנושות, למיגור הבורות והבערות, וקריטית כדי ליידע אנשים על זכויותיהם, על עקרונות המוסר, על הידע המדעי שנצבר עד כה, וכדי לחנך אנשים לשתף פעולה לטובת כולם.

מקומנו ביקום

בעזרת השיטה המדעית גילו מדענים את הדברים הבאים על המציאות: כדור הארץ נוצר לפני כ- 4.5 מיליארד שנה וסובב סביב השמש, שהיא אחת מבין מאות מיליארדי כוכבים בגלקסיית שביל החלב, שהיא אחת מבין מאות מיליארדי גלקסיות ביקום, אשר נוצר לפני כ- 13.8 מיליארד שנה במפץ הגדול. אנו בני האדם יצורים תבוניים אך חלק בלתי נפרד מהטבע, תוצר של שינוי מתמיד ובלתי מוכוון של תהליך האבולוציה הקוסמית והאבולוציה הביולוגית, והתפתחנו במהלך מיליוני שנים מפרימאטים קדומים, שהתפתחו מיונקים וחיות קדומות יותר. הומניזם מודרני אינו רואה את האדם כ"נזר הבריאה" ועליון על הטבע, אלא כחלק מהטבע, אם כי בעל ייחודיות של יכולות חשיבה הגיונית ותודעה עצמית.

אמנות ורגש

יש לציין שחשיבה הגיונית ורגש אינם מנוגדים זה לזה אלא משלימים זה את זה. הומניזם מעריך יצירתיות ודמיון אמנותיים ומכיר בכוחה העוצמתי של אמנות לחולל שינוי חיובי בעולם. ההומניזם מכיר בכך שספרות, מוסיקה, אמנות פלסטית ואמנויות הבמה חשובות לפיתוח ולהגשמה עצמית ולעושר תרבותי.

אקטיביזם

אכפתיות

הומניסטים שואפים לעולם טוב יותר, כמהים וחותרים לעולם של דאגה ואכפתיות הדדית, חף מאכזריות והשלכותיה, עולם של שלום, צדק, והזדמנויות לכולם. מתוך **אחוה וסולידריות** כלל-אנושית ו**חמלה** כלפי הזולת, יש לנו אחריות וחובה מוסרית לפעול לטובת החברה והאנושות כולה, כולל הדורות הבאים. הומניזם עומד על כך ש**חירות אישית חייבת להיות משולבת עם אחריות חברתית**. אנו פועלים לקיום הוגנות בחברה, ותומכים בחלוקה הוגנת של משאבי הטבע ופירות המאמץ האנושי, כדי שכמה שיותר

אנשים יוכלו ליהנות מחיים טובים. אנו מאמינים בעזרה וולנטארית לזולת, כדי להעצים את יכולתו לעזור לעצמו, ובעזרה לנכים ולמי שנסיבות חייו מקשות עליו, מתוך חמלה והומאניות.

אקולוגיה

אנו תלויים במערכת האקולוגית, ויש לנו אחריות כלפיה - לשמור על ניקיון הסביבה, להגן על מגוון החי והצומח, השלמות והיופי של הטבע, בדרך בטוחה ובת-קיימא, למעננו ולמען הדורות הבאים. אנו שואפים להימנע כמה שניתן מגרימת סבל מיותר לבעלי חיים.

קריאה להצטרף

ההומניזם קורא לכל אדם מכל סוג ובכל מקום, שמחזיק בהשקפת עולם הומניסטית וחפץ לראות חברה ועולם של שלום, צדק, ושגשוג לכולם, לחבור אלינו ולהצטרף לפעילות אקטיבית באירגונים ההומניסטיים ברחבי העולם. עתיד העולם, כפי שאנו רוצים שיהיה, יתגשם רק אם כולנו נשתף פעולה כדי לגרום לו להתגשם - זו האחריות והמטרה הנשגבת של כולנו.

ליצירת קשר:

- www.humanism.org.il
- israeli.humanism@gmail.com
- www.facebook.com/groups/israeli.humanism

נקודות נוספות

משמעות ותכלית החיים

מטרת ההומניזם היא ההתפתחות המלאה ביותר של כל אדם: טיפוח הכשרונות היצירתיים שלנו למלוא הפוטנציאל שלהם, והגשמה מלאה של הטוב והנאצל ביותר שבני אדם מסוגלים לו. מימוש עצמי וחיי משמעות נובעים מפעילות להעצמת אושרו של היחיד שגם שואפת לשפר את חייו של הזולת. הומניסטים פועלים לטפח את בריאותם הפיזית (הקפדה על תזונה נכונה ופעילות גופנית) ואת בריאותם הנפשית דרך העצמת תכונות האישיות של סקרנות, יצירתיות, תושיה, אומץ-לב, התמדה, נחישות, גמישות, רגישות, פתיחות, כנות, נדיבות, טוב-לב, חמלה, אכפתיות, אחריות, ועוד.

אופטימיות ועידוד

אנו נוקטים באופטימיות במקום בפסימיות, תקווה במקום ייאוש, מקבלים בברכה את אתגרי העתיד העומדים בפנינו, ומאמינים כי תוך שימוש בחקירה חופשית, כוחו של המדע, דימיון יצירתי, חמלה ואכפתיות, האנושות יכולה להתמודד עם האתגרים בהצלחה ולהתפתח לדרגה גבוהה יותר של שלום ושגשוג תרבותי. אנו מסתמכים על רשת חברתית וקהילתית, על המורשת העשירה של התרבויות האנושיות, ועל השקפת העולם ההומניסטית כדי להעניק לעצמנו נחמה בעיתות מצוקה ועידוד בזמני שפע.

חיבור למשהו גדול מאיתנו

אנו שואבים תחושת משמעות מחיבור לאנשים, לקהילה, לחברה, לאידאליים, למטרות נאצלות, ממחקר מדעי, מפעולה לטובת האנושות, מהתפעמות מיפי הטבע, מהמורכבות האינסופית של הקוסמוס, ומחוקי היקום שהמדע מגלה לנו. אנו מעריכים יופי ושואפים לאסתטיקה ולהרמוניה.

סמכות

הומניזם אינו מקובע בטקסטים עתיקים ואינו דוגמאטי. הוא ממשיך כל הזמן להתפתח, כי ערכים ואידאליים חייבים להתעדכן עקב שינויים חברתיים וטכנולוגיים, והתקדמות הידע וההבנה שלנו. הומניזם אינו דורש צייתנות לסמכות כלשהי, אלא מעודד הטלת ספק, ומעודד כל הומניסט ללמוד, לחשוב ולגבש בעצמו את מסקנותיו על סמך ערכי החירות, הכבוד לזולת, וחשיבה רציונלית וביקורתית.

הומניזם אינו דת

ישנם כמה הבדלים יסודיים ומהותיים ביותר בין הומניזם לבית דת, ועל כן **הומניזם אינו דת**:

1. עיקרון יסודי של הומניזם הוא **עידוד להטלת ספק ולחשיבה עצמאית, ביקורתית ורציונלית**. זהו ההפך הגמור לדת, שאוסרת על חשיבה עצמאית ומחייבת אמונה וצייתנות עיוורת לטענות דוגמאטיות ולציוויים, כפי שהם נקבעים ע"י כהני הדת, ומי שמטיל ספק בדבריהם מתוייג ככופר וחוטא שדינו נידוי ולפעמים עונש חמור של מכות או מוות.
2. כהני הדת הכריזו על עצמם כבעלי סמכות להיות הפרשנים היחידים של "דבר האל" ושל כתבים עתיקים. בניגוד מוחלט לכך, הומניזם אין כהני דת או סמכות שקובעת מה נחשב נכון ולא נכון. הומניזם מעודד כל אדם ללמוד ולחשוב בעצמו ולהסיק את מסקנותיו. **כל אדם הוא הסמכות היחידה על חייו שלו**. רק דרך הדיון הקבוצתי המשותף בין הומניסטים, אנו יכולים להעמיק את הבנתנו בנוגע לעקרונות המוסר ולחוקי היקום, ולעזור זה לזה לגבש את השקפת עולמנו.
3. הדת מסתמכת על כתבים עתיקים שכתבו לפני אלפי שנים אנשים שהיקף ידיעותיהם היה פחות מזה של ילד בבית ספר יסודי כיום. היא סוחבת אחריה את ההסתמכות על הכתבים האלה כי הם לכאורה "דבר האל" ועקב ה"מסורת". אמנם יש בדת התפתחות מסויימת לאורך הדורות, אך היא מועטה ומוגבלת בתוך סד רעיוני שאסור לפרוץ ממנו (כגון הנחות על קיום האל וקיום "מצוות"). בניגוד לכך, הומניזם אינו מקובע בטקסטים עתיקים ואינו דוגמאטי. הוא **ממשיך כל הזמן להתפתח**, כי ערכים ואידאליים חייבים להתעדכן עקב שינויים חברתיים וטכנולוגיים, והתקדמות הידע וההבנה שלנו.
4. הדת מסתמכת על אמונה בגורמים על טבעיים - אל בורא עולם, רוח הקודש, מלאכים, וכו'. בניגוד לכך, הומניזם הוא השקפת עולם **חילונית** שאינה מסתמכת כלל על אמונה בעל-טבעי. עיקרון יסודי של הומניזם הוא **הסתמכות על ידע שמתקבל בעזרת השיטה המדעית** על בסיס תצפיות אמפיריות וניסויים ברי-שיכפול. (אמנם יש מיעוט של הומניסטים שגם מאמינים בקיום אלוהים, אולי בגרסת "אלוהים של שפינוזה" כלומר "אלוהים = הטבע", אך בכל אופן גם הם אינם מאמינים בשום טענה דתית שסותרת את הידע המדעי, כגון מעשי ניסים).
5. רוב הקבוצות הדתיות תומכות בסוג מסויים של בדלנות, או חמור מזה - תחושת יהירות ועליונות על פני מי שאינו מאמין בדת שלהם, ולעתים אף שנהא כלפיו או ציווי להשמידו. בניגוד לכך, הומניזם יש **השקפה אוניברסלית**, המתייחס לכל בני האדם באותה דרך, ללא אפליה.